schakels

ontwikkeling van het toerisme in de nederlandse antillen

uitgave kabinet van de vice-minister-president – bureau voorlichting – 's-gravenhage

sociale en economische ontwikkeling

Ongetwijfeld zal men wel eens gehoord hebben van de problemen waarmee de Nederlandse Antillen de laatste jaren op economisch gebied geconfronteerd worden. De economische situatie van de Nederlandse Antillen geeft aan het begin van deze eeuw niet bepaald een opgewekt beeld te zien. De verslagen van de kolonie Curaçao van die jaren zijn zwaar in mineur gesteld. Scheepvaart en transito-handel waren naast landbouw en hoedenvlechterij de voornaamste middelen van bestaan.

Het jaarverslag over 1915, het jaar, waarin de Shell besloot zich daar te vestigen, meldde een achteruitgang in de scheepvaart ten gevolge van de wereldoorlog in Europa, terwijl de maïsoogst door grote droogte was mislukt. Als enige lichtpunten werden genoemd de toegenomen doorvoer van steenkolen en de uitvoer van fosforzure kalk, terwijl de voorbereidende werkzaamheden voor de oprichting van de raffinaderij ook enige verlichting brachten. De doorvoerhandel, die reeds in de 17e en 18e eeuw een belangrijke pijler was voor de economie van het eiland, was in die tijd van bijzonder grote betekenis. Grote hoeveelheden cacao, koffie, suiker, hout, dividivi en meel werden via de haven van Curaçao verscheept naar hun definitieve plaats van bestemming. Velen vonden emplooi in de daarmee samenhangende scheepvaart.

De eigen uitvoer bestond voornamelijk uit landbouwprodukten als aloëhars, dividivi, orangeschillen; verder strohoeden, geitevellen, huiden en zout. In de landbouw waren er in die tijd nog bijna 3000 personen werkzaam. De grootste beroepsgroep vormde echter die van de hoedenvlechters en -vlechtsters. In de hoedenindustrie waren er dat jaar ruim 7000 personen werkzaam, terwijl de export van strohoeden 104.042 dozijn bedroeg, een waarde vertegenwoordigend van *f* 393.750,–.

olie

Nadat de C.P.I.M. (Curaçaose Petroleum Industrie Maatschappij) in mei 1918 was gaan draaien, ziet men echter reeds in 1919 de uitvoer van olieprodukten de voornaamste plaats innemen met een bedrag van *f* 736.273,–. En dan te bedenken dat het bedrijf toen nog met allerlei kinderziekten te kampen had, waaronder het transport van ruwe olie uit Venezuela naar Curaçao, dat toen nog met twee houten lichters, gemaakt op Curaçaose werven, geschiedde. Dit bescheiden begin luidde, naar later zou blijken, een nieuw tijdperk in in de geschiedenis van de eilanden, vooral nadat in 1929 ook de Standard Oil zich op Aruba vestigde. De olie-industrie breidde zich snel uit en ging de belangrijkste rol spelen in het economische leven. Er ontstond weldra volop werkgelegenheid en door de betere lonen, die deze bedrijven konden betalen, werden vele arbeidskrachten uit de andere, minder rendabele sectoren weggezogen. Dit had de achteruitgang van landbouw en visserij en later ook van de hoedenindustrie tot gevolg. In feite betekende dit in vele gevallen een sanering van een reeds jaren bestaande verborgen werkloosheid.

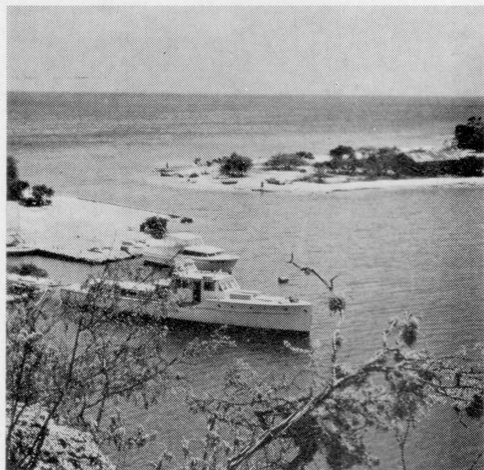
Nadat het lokale arbeidersreservoir was uitgeput, moest men overgaan tot de aantrekking van arbeidskrachten uit het buitenland; eerst van de

andere eilanden in het Caribisch gebied en uit Suriname, later ook uit Madeira. De handel floreerde al gauw en profiteerde van deze industriële activiteiten en van de groeiende afzetmarkt; een groei in de eerste plaats door de toeneming van de bevolking, doch ook door de toegenomen koopkracht van het volk.
Verschillende lokale problemen konden verder, dank zij de financiële mogelijkheden, krachtig ter hand worden genomen. Vooral de verbetering en uitbouw van het onderwijs had veel aandacht, mede om aan de vraag naar geschoold personeel tegemoet te komen.
Melding verdient echter ook de verbetering van de volksgezondheidszorg. Het sterftecijfer daalde van 19,5 ‰ in 1915 tot het huidige niveau van ± 5,5 ‰, terwijl, mede tengevolge van de verbetering van de algemene gezondheidstoestand, het geboortecijfer steeg van 20,8 ‰ in 1915 naar ± 34,5 ‰ in 1960.
Het demografisch gevolg van deze ontwikkeling was een enorme bevolkingsexplosie. Niemand maakte zich echter druk; er heerste een algeheel optimisme.

automatisering

Aan de ongeremde groei, die de oliebedrijven in de eerste jaren van hun bestaan had gekenmerkt kwam echter omstreeks 1955 een einde. De concurrentie op de wereldmarkt dwong tot rationalisatie en grotere efficiëncy in de organisatie, de automatisering deed zijn intrede. Het gevolg was een drastische inkrimping van het aantal werknemers en massaal ontslag, eerst van de uit het buitenland aangetrokken krachten, doch al gauw ook van landskinderen. Het aantal werknemers liep snel terug. Had de groei van deze bedrijven in hun expansieve periode een economische opbloei betekend, de drastische inkrimping welke zich vooral na 1957 inzette, bleek nu een gevoelige klap voor het economisch leven en deed de eenzijdigheid hiervan op duidelijke wijze voelen. De werkloosheid, een verschijnsel dat zich sedert de jaren 20 praktisch niet had voorgedaan, nam snel toe en bereikte begin 1968 de ongekende hoogte van 20 % van de mannelijke beroepsbevolking. Deze snelle toeneming hing niet alleen samen met de vele ontslagen bij de oliebedrij-

Motorboten van hotel Coral Cliff in de St. Martha-baai op Curaçao.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

De St. Anna-baai uit de lucht gezien.
Rechtsonder op deze foto: Hotel Curaçao Intercontinental.
In het midden: de half geopende Koningin Emma-brug.
Op de achtergrond: de Shell-raffinaderij.
(foto: Hart's Camera)

Uitzicht op de St. Martha-baai op Curaçao.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

ven, maar ook en vooral met het feit dat het accrès van de beroepsbevolking niet meer door deze bedrijven kon worden opgevangen. Het nationale inkomen per hoofd daalde van ± *f* 1944 tot ± *f* 1720 per jaar of wel met bijna 12 %.

toerisme en industrie

Verbreding van de economische basis en het scheppen van nieuwe vormen van werkgelegenheid bleek een dringende noodzaak, waarbij men zich richtte op het toerisme en de aantrekking van nieuwe industrieën. Verschillende luxe-hotels verrezen er aan de rustige zuidkust van Aruba en Curaçao en op St. Maarten. Reeds nu is de situatie zo dat vraag en aanbod op dit gebied groter is dan de luchtvaartmaatschappijen kunnen verwerken. Het aandeel van de olieindustrie in het nationaal inkomen daalde van ± 40 % in 1957 tot ± 25 % in 1966, terwijl het aandeel van het toerisme dat in 1957 nog maar 40 % bedroeg, thans de 20 % nadert. Echter is het toerisme een bijzonder gevoelig bedrijf, vooral wanneer het voor een deel zijn ontstaan te danken heeft aan een toevalligheid als het bewind van Castro op Cuba.

Heeft de ervaring met de Shell reeds duidelijk het risico van het wedden op één paard doen blijken, met het toerisme is dubbele voorzichtigheid geboden. Het beleid van de overheid richt zich daarom ook zeer bewust op de aantrekking van nieuwe industrieën, die, dank zij de associatie met de EEG, mede een afzetgebied in Europa hopen te kunnen vinden. Verschillende kleine (verffabriek, bierfabriek) en middelgrote (Texas Instruments) bedrijven hebben zich inmiddels reeds gevestigd, terwijl er nog verscheidene belangstellenden zijn.

Zowel de overheid als het bedrijfsleven treden de toekomst met een gematigd optimisme tegemoet, in het volle besef dat de omvang van het probleem geen oplossing op korte termijn toestaat, mede ook omdat de aantrekking van arbeidsintensieve bedrijven bijzonder moeilijk gaat.

14.1.'69

toerisme op de ABC-eilanden

Wie – na een bijna acht uren durende sprong vanuit Lissabon over de Atlantische Oceaan – op de dr. Albert Plesmanluchthaven van Curaçao uit het lijntoestel van Amsterdam stapt zal met het beeld van de wereldluchthaven Schiphol nog vers in het geheugen zich misschien wanen in een oord waar de drukte van het zaken- en toeristenverkeer nog niet is doorgedrongen en waar de aankomst van een enkel vliegtuig per dag uit verre streken voor de eilandbewoners nog altijd iets bijzonders is. En als men even later per auto naar Willemstad rijdt en daar via de scheepjesbrug van het stadsdeel Otrabanda naar Punda de St. Annabaai oversteekt, dan waant men zich in de romantische zomeravond van een voor Nederlandse begrippen rustig en gezapig provinciestadje.

Maar men vergist zich. Curaçao is allesbehalve gezapig en geenszins zo ver van het wereldverkeer als men op het eerste gezicht zou denken. Dat geldt met name ook voor het toeristenverkeer. Curaçao – en ook Aruba en Bonaire – zijn om het maar eens modern te zeggen 'in'. Hier volgen een paar cijfers:

- het aantal overnachtingen van buitenlanders in de Nederlandse Antillen steeg van ± 300.000 in 1963 tot ± 539.000 in 1966. Van deze aantallen neemt Curaçao de helft voor zijn rekening;
- in tien jaar tijds is het aandeel van het toerisme in het nationaal produkt van de Antillen gestegen van 4 tot 16 %;
- het zgn. stay-over toerisme (= overnachtingstoerisme) steeg in 1967 met 30 %, het cruisetoerisme met 40 %;
- bepaald spectaculair zijn ook de cijfers van de toeristische ontwikkeling op Aruba: in 1959 nog maar nauwelijks 8000 bezoekers, in 1968 ongeveer 50.000.

Amerikaanse belangstelling

Onder de buitenlandse bezoekers aan de Antillen nemen de toeristen uit Venezuela en Amerika de belangrijkste plaats in. In 1966: 18.000 Venezolanen en 14.500 Amerikanen. Als vergelijking: er kwamen 5500 Nederlanders. Die overwegend Amerikaanse belangstelling is ook wel verklaarbaar, zoals uit een paar hier volgende factoren blijkt:

- de Antillen zijn voor de Amerikaan betrekkelijk dichtbij. Een non-stopvlucht New York–Curaçao duurt 4 uur en 10 minuten. Vanuit Venezuela is het helemaal een wip: binnen een half uur na het opstijgen van de luchthaven Caracas staat u op Curaçao;
- dan is er natuurlijk de goedkoopte voor de Amerikanen i.v.m. de gunstige wisselkoers. Zij kunnen hier met hun dollars twee tot driemaal zoveel doen als b.v. de Nederlanders met hun guldens. Geen wonder dus, dat de dollars in de Antillen rijkelijk vloeien. In 1966 besteedden de Amerikanen op Curaçao niet minder dan 19 miljoen dollars, ofwel 9 miljoen meer dan in het voorafgaande jaar;
- wonderlijk genoeg zijn er ook in het politieke vlak ontwikkelingen geweest, die het bezoek vanuit Amerika aan de Antillen de laatste jaren sterk in de kaart hebben gespeeld, zoals de kwestie Cuba. Dit eiland was eens zéér in trek bij de Noord-Amerikaanse toeristen. Sedert Cuba echter voor de Amerikaan taboe is geworden en

Onder: Hilton hotel op Curaçao.
(foto: RVD. Ned.Ant.).

Geheel onder: Holiday Inn hotel op Curaçao.
(foto: RVD. Ned. Ant.).

Links: De bekende Koningin Emma-brug op Curaçao, die de twee delen Punda en Otrabanda van Willemstad verbindt in geopende stand voor het passeren van een toeristenschip.
(foto: drs. F. v. d. Meer)

Onder: Flamboyant Beach hotel op Curaçao.
(foto: Hart's Camera, Curaçao)

Puerto Rico aan het eind van zijn opnamecapaciteit is, heeft Curaçao ongetwijfeld een deel van deze toeristenstroom naar zich toe gekregen. In dit verband kan ook nog genoemd worden de vorig jaar door ex-president Johnson gedane oproep aan de Amerikanen, om ter besparing van dollars dichter bij huis met vakantie te gaan. Ook deze ontwikkeling heeft op de toeristische markt verschuivingen te zien gegeven, waarvan Europa in zekere zin het slachtoffer is geworden maar waarvan de Antillen bepaald plezierige vruchten plukken.

werkloosheid

De regering van de Nederlandse Antillen ziet deze ontwikkelingen allesbehalve met lede ogen aan. Het dollartoerisme vormt een welkome versteviging van de betalingsbalans. Maar dat niet alleen. Het eiland Curaçao heeft in het verleden voor een belangrijk deel 'gedreven' op de olieverwerkende industrie. De enorme raffinaderij van de Shell verschafte voor de oorlog aan duizenden op dit eiland werk. Daarin is in de laatste tien jaren veel verandering gekomen. De raffinaderij – of zoals hier gezegd wordt: de 'plant' – beheerst weliswaar nog altijd bij dag en bij nacht het beeld van Curaçao, maar niet langer de Curaçaose economie. Op het ogenblik komt nog slechts 25 % van het nationaal produkt uit de olie-industrie. Automatisering en mechanisering hebben tot gevolg gehad dat enkele jaren geleden duizenden Portugezen, Nederlanders en landskinderen in het olieproduktieproces overbodig zijn geworden. Voor de oorlog verschafte de olie aan 12 tot 13.000 man werk. Nu nog slechts aan ± 5.000 man. Dat heeft o.m. tot gevolg dat van de ± 90.000 man tellende beroepsbevolking enkele jaren geleden meer dan 20 % zonder werk raakte. Een percentage dat weliswaar nu gezakt is tot ± 16 %, maar dat het Eilandbestuur toch nog voor grote zorgen plaatst. Natuurlijk heeft men uit deze ontwikkeling lering getrokken, nl. dat het economisch gezien heel gevaarlijk is, alles op één kaart te zetten. Er moeten kurken zijn waar Curaçao op kan drijven. Naast de sterk gestimuleerde industrialisatie biedt nu het opkomende toerisme een welkome kans om aan de Antilliaanse economie een gezonde economische basis te verschaffen.

toeristische propaganda

Er wordt van overheidszijde veel gedaan om het toeristenverkeer naar de Antillen te stimuleren. De toeristische propaganda die op het ogenblik wordt gevoerd concentreert zich met name op Amerika, Puerto Rico en Venezuela. Grote advertentiecampagnes in vooraanstaande kranten en tijdschriften oogsten groot succes, zoals blijkt uit de vele binnenkomende coupons met verzoeken om nadere informaties. Dit alles kost veel geld. Het reclamebudget waarmee alleen Curaçao werkt beliep in 1967 nog maar 20.000 Ant. guldens. Voor 1968 is dit bedrag verhoogd tot maar liefst meer dan het twintigvoudige: 410.000 Ant. guldens. Prachtige kleurige folders, ook van Aruba en Bonaire, worden op het ogenblik bij tienduizenden door Amerikaanse reisbureaus verspreid. De pogingen om steeds meer congressen op Curaçao te doen plaatsvinden, beginnen eveneens resultaat af te werpen.
Er moet meer gebeuren dan alleen maar belangstelling wekken voor de Antillen. De grootste problemen liggen nl. in de zorg om de groeiende toeristenstroom ook met adequate middelen te kunnen verwerken. Het scheppen van goede luchtverbindingen en het zorgen voor moderne hotelaccomodatie, goede restaurants, nachtclubs, goede wegen, voldoende openbare stranden, het zijn allemaal problemen waarvoor de Antilliaanse regering zich gesteld ziet. Er wordt in dat opzicht véél gedaan en veel plannen zijn in voorbereiding. 3.12.'68

hotelbouw op de ABC-eilanden

De met name in Amerika groeiende belangstelling voor de Nederlandse Antillen is van grote betekenis voor de economische ontwikkeling van de eilanden. De landsregering tracht dan ook langs diverse wegen de ontwikkeling van het toerisme naar de ABC-eilanden te stimuleren. Maar gezegd moet worden, dat men in dit opzicht niet over één nacht ijs gaat. Eén van de vele vragen die men zich hier stelt is deze: zal de toeristische hoogconjunctuur een blijvend karakter dragen? De beantwoording van die vraag hangt samen met een groot aantal ongewisse factoren in het politieke, economische en sociaalmaatschappelijke vlak. Zal Cuba voor de Amerikanen eens weer te bezoeken zijn? Zal de poging om de Amerikanen hun vakantie dichter bij huis te laten doorbrengen langdurige uitwerking hebben? Als de vliegtuigcapaciteit groter wordt en de tarieven op de Atlantische routes omlaag gaan, zal dan de trek uit Amerika naar Europa ongekende vormen gaan aannemen? En zullen Europeanen dan hun vakanties in het Caribisch gebied gaan doorbrengen?

Het is heel moeilijk de nu eenmaal zeer conjunctuurgevoelige en elastische vraag op de toeristische markt te peilen, laat staan te voorspellen. En tòch ziet de Antilliaanse regering zich voor deze opgave gesteld. Want het is natuurlijk zaak nú te gaan zorgen dat het toekomstige aanbod van toeristische diensten, zoals b.v. de hotelbeddencapaciteit, zoveel mogelijk op de vraag zal zijn afgestemd.

Aan het bekende Amerikaanse marketinginstituut van Arthur Little – ook in ons land bekend geworden door het structuurplan Ons Noorden – is gevraagd een wetenschappelijk verantwoorde prognose op te stellen van de te verwachten toeristische ontwikkeling in het Caribisch gebied tot omstreeks 1985.

verblijfstoerisme

Inmiddels wordt in de Antillen niet lijdelijk afgewacht wat de uitkomsten van het onderzoek zullen zijn. Er wordt in de Antillen zowel door particulier als door overheids-initiatief héél veel gedaan om het toerisme te stimuleren. Daarbij is met name een belangrijk punt de verdere ontwikkeling van het zgn. resort-toerisme. Een groot deel van de buitenlandse bezoekers bestaat nog uit zakenlieden, die 's morgens arriveren en 's avonds of de volgende ochtend weer wegvliegen. Dit drukt natuurlijk de gemiddelde verblijfsduur per bezoeker, die b.v. voor Curaçao slechts 3,6 dagen is. In gevestigde toeristenlanden behoort een gemiddelde verblijfsduur van 10 tot 15 dagen bepaald niet tot de uitzonderingen. De toeristische politiek in de Antillen is er op gericht de gasten langer op de eilanden te houden. Er is reeds een duidelijke verbetering merkbaar: in 1967 telde men b.v. op Curaçao 19.500 Amerikaanse 'stay-over' toeristen, dit jaar zal men een aantal van omstreeks 37.500 halen, d.w.z. bijna 100 % meer. Het resort- of verblijfstoerisme heeft voor de Antillen nòg een prettige zijde: het vraagt om een betrekkelijk sterk arbeidsintensieve aanpak. In een goed 'resort'-hotel rekent men nl. met 1¼ man personeel per kamer. Een zeer dankbare aanvulling van de werkgelegenheid!

De ontwikkeling van de hotelbouw in de Antillen

Hotel Curaçao Intercontinental in Willemstad.
(foto: Fischer, Curaçao)

Kamers van het Piscadera Bay hotel op Curaçao.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

is in één woord adembenemend. In 1965 beschikte men over omstreeks 400 kamers, nu – d.w.z. drie jaar later – over meer dan 3500. Op Curaçao zijn ongeveer 2500 hotelbedden beschikbaar, maar het zal volgens de huidige prognoses absoluut nodig zijn om er vóór 1971 nog omstreeks 2600 aan toe te voegen.
Op Aruba, Bonaire en Curaçao zijn de laatste jaren grote hotelpaleizen verrezen. Het merendeel behoort tot de grote Amerikaanse hotelconcerns, zoals het in 1967 geopende 200 kamers tellende Hilton Curaçao, en het eveneens in 1967 op Aruba gereed gekomen Sheraton Hotel dat plaats biedt aan 430 gasten. Enkele maanden geledenen heeft de Holiday Inn Maatschappij (met omstreeks 950 hotels in Amerika en Canada een van de grootste ter wereld) een motel geopend aan de kustweg van het stadsdeel Otrabanda te Willemstad. Dezelfde maatschappij heeft inmiddels ook zijn oog laten vallen op de prachtige Palm Beach van Aruba; daar wordt nu eveneens een Holiday Inn gebouwd.

hotelbouw

Wonderlijk genoeg is er van Nederlandse zijde tot nu toe niet zo heel veel belangstelling geweest voor hotelbouw in de Antillen. Op Curaçao heeft de heer Hazeleger in 1967 met de bouw van het Flamboyant Beach Hotel de spits afgebeten. Dit iets meer Europees aandoend hotel zal in 1969 door een tweede hotel van de heer Hazeleger worden gevolgd.
Er zijn met de bouw van de ultra-moderne 'resort'-hotels grote bedragen gemoeid. Hilton Curaçao kostte 7 miljoen dollars. Aan de idyllische Barbara-Beach – de liefhebbers van deze unieke baai zullen het met gemengde gevoelens vernemen – zal de Mijnmaatschappij een 400 kamers tellend hotel neerzetten, dat maar liefst 18 miljoen dollars gaat kosten!
Een paar andere grote hotelprojecten zijn:
– het zgn. Rifplan op Curaçao. Voor de Otrabanda-kust zal een rif worden gelegd ten behoeve van een mooi zandstrand. Aan dat strand zullen 10 à 12 hotels verrijzen;
– het Cornelisbaai-plan, eveneens op Curaçao. Op zes percelen van elk 4½ ha aan de Cornelis-

Hilton hotel op Curaçao uit de lucht gezien.
(foto: Hart's Camera)

baai zullen zes hotels worden gebouwd, elk met tenminste 200 kamers;
- en tenslotte de op alle drie de eilanden bestaande tendens om bungalow-parken aan te leggen. Op Bonaire werd begin 1968 het bungalow-project 'Debonair' geopend. Op Aruba zal een bungalowpark met 240 bedden verrijzen. Op Curaçao is een dergelijk park geprojecteerd in Parasasa, achter het Hilton-hotel als een onderdeel van het Cornelisbaai-plan.

Nederlandse overheidssteun

Deze imponerende werken op toeristisch gebied kunnen mede worden gerealiseerd door de financiële ontwikkelingshulp welke de Antillen in het kader van het vijfjarenplan uit Nederland ontvangt. Daarvan is tot nu toe reeds een bedrag van 120 miljoen gulden in de hotelbouw geïnvesteerd. De Amerikaanse ondernemingen werken uiteraard met eigen kapitaal. De Antilliaanse overheid tracht de belangstelling ook van Nederlandse ondernemers en investeerders in deze toeristische ontwikkeling te stimuleren, o.a. met kredietgaranties, aantrekkelijke canons waartegen de gronden in erfpacht worden uitgegeven, belastingfaciliteiten, etc.
Bij dit alles - en wellicht is dit de verklaring voor een zekere mate van gereserveerdheid bij de Nederlandse hotelondernemers - blijft de grote vraag: is er voor de Antillen ook een toekomst weggelegd op de Europese toeristenmarkt?

10.12.'68

evolutie van het toerisme

De Nederlandse Antillen zijn zich pas kort geleden bewust geworden, dat zij een groot toeristisch-potentieel hebben. Tot 1958 was het land een mono-industrieel land. De grote inkomsten werden vrijwel uitsluitend uit olie-raffinage verkregen; er was voldoende werkgelegenheid.
De toeristenschepen die binnenliepen en er zes uren bleven waren een meevaller voor de zakenlieden; de drie of vier kleine hotels met elk nauwelijks 20 kamers waren voldoende voor de buitenlandse handelsreizigers die af en toe langs kwamen.

Door het teruglopen van de werkgelegenheid in 1958 bij de olie-raffinaderijen op Curaçao en Aruba van 22.000 man tot nauwelijks 5.000 – en dat terwijl de Antilliaanse bevolking jaarlijks met 3,2 % groeide – was het noodzakelijk zo snel mogelijk nieuwe vormen van werkgelegenheid te creëren. Een van die vormen die zich al direct aandiende was het toerisme. Het toeristeneiland van de Amerikanen bij uitstek – Cuba – was niet meer toegankelijk voor de Amerikaanse vakantieganger. Het Amerikaanse eiland Puerto-Rico kon de toevloed van 1,1 miljoen Amerikaanse toeristen per jaar niet opvangen. Slechts 650.000 kunnen er een vakantie doorbrengen. De overige 500.000 gingen dus vakantieplaatsen zoeken in het Caribisch gebied.
En hierin zagen de Nederlandse Antillen nu een mogelijkheid om acuut werkgelegenheid te scheppen.

twee factoren

Wanneer men over toerisme in de Nederlandse Antillen spreekt moet men steeds twee factoren goed voor ogen houden:
1. voor de zes eilanden betekent het toerisme acuut werkgelegenheid scheppen, dus die vorm van toerisme kiezen die het grootste rendement aan werkgelegenheid biedt;
2. in tegenstelling tot de meest grote toeristenlanden, dus ook Nederland, was voor de Nederlandse Antillen het toerisme niet een intensiveren van een inkomensbron die reeds bestond, maar het scheppen van een geheel nieuwe vorm van economie, met alle consequenties van dien.
Met dit laatste wordt het volgende bedoeld: Om bij Nederland te blijven.
Men heeft hier altijd zijn musea, schilderijen, bloembollen, tulpen, costuums, Volendam, hotels en grachten gehad. In de wereldgeschiedenis in het algemeen is Nederland bekend geweest, hetzij als handelsland, hetzij als kolonialiserend land, hetzij als geestelijk centrum met zijn universiteiten, hetzij als toeristenland. Al deze facetten behoefden slechts te worden aangeboden. De Nederlandse Antillen kenden geen van deze toeristische noodzakelijkheden. Er waren geen hotels; water en elektriciteit waren duur en schaars; men kende geen musea; er was een ongeorganiseerde folklore. En bovenal: de Nederlandse Antillen waren volkomen onbekend, zeker als toeristengebied. Er was tot op dat ogenblik trouwens geen noodzaak geweest om enige georganiseerde bekendheid te geven aan de zes eilanden.

twee vormen

Plotseling deed zich deze noodzaak dan voor.

Publiciteit impliceerde echter ook over díe faciliteiten beschikken, die noodzakelijk zijn om de toerist te ontvangen. Nu is het toerisme over de gehele wereld een experiment, een industriële vorm die zich van jaar tot jaar wijzigt. In eerste instantie moest men in de Antillen uit twee vormen kiezen, en wel uit het 'cruise'-toerisme, waarbij de toerist minder dan 24 uren op het eiland blijft of uit het logeer-toerisme, waarbij de toerist langer dan 24 uren op het eiland blijft. Men heeft beide gekozen met een zware accentuering op het logeer-toerisme. Dit laatste hield in een snelle infrastructurele opbouw van de eilanden, dus:

1. uitbreiding van de water- en energievoorziening op de eilanden, daar deze twee produkten essentieel zijn voor mogelijke hotels.
2. de bouw van grote, luxe-hotels.
3. uitbreiding van de toevoerswegen over zee en in de lucht en intensivering van de bestaande.
4. modernisering van de havens en vliegvelden.
5. een fiscaal regiem in het leven roepen dat de vestiging van hotels en vermaakscentra aantrekkelijk zou maken.
6. intensieve propaganda-acties in het buitenland om meer bekendheid te geven aan de Nederlandse Antillen als investeringsgebied voor hoteliers e.a. en tegelijkertijd om de toerist te wijzen op de mogelijkheden die de zes eilanden bieden voor hun vakantie.
7. aansluiting bij internationale toeristenorganisaties, met name die van het Caribisch gebied en van de Amerikaanse landen, zoals de ASTA en de C.T.A.

Men was overtuigd, dat de Nederlandse Antillen al dàt te bieden heeft waarnaar een toerist, en met name een Amerikaan, vraagt. De zon schijnt er 8 uur per dag gedurende het gehele jaar; de eilanden kennen geen tropische ziekten; zij zijn gemakkelijk te bereiken per schip en per vliegtuig; zij hebben prachtige witte stranden en doorzichtig water tot 50 meter buiten de kustlijn; de bevolking is veeltalig; er bestaat rechtszekerheid, kortom allen factoren, die dwingend zijn bij de ontwikkeling van het toerisme.

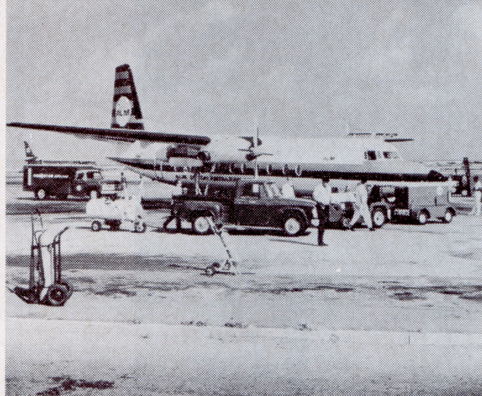
opbouw

In 1958 is dan ook direct begonnen met de infra-

Rechts: Fokker-Friendship van de ALM op de dr. A. Plesman-luchthaven op Curaçao.
(foto: drs. F. v. d. Meer)

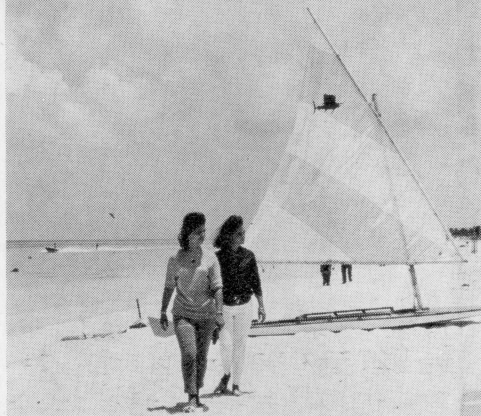
Onder: DC-9 van de ALM op de dr. A. Plesman-luchthaven.
(foto: drs. F. v. d. Meer).

Heerenstraat in Willemstad.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

Strand van Aruba.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

Hotel-restaurant Scala in Oranjestad op Aruba.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

Zeilwedstrijden bij de Palm Beach op Aruba.
(foto: RVD.Ned.Ant.)

De 167 meter hoge Hooiberg op Aruba.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

structurele opbouw van de zes eilanden. Met belangrijke steun van Nederland werden de havens gemoderniseerd en waar dit niet mogelijk was een pier tot ver in zee aangelegd, zoals op Sint Maarten de A. C. Wathey-pier. De vliegvelden van Curaçao en Aruba werden geschikt gemaakt voor de ontvangst van de grote, internationale straalverkeersvliegtuigen, terwijl Bonaire en Sint Maarten grote, moderne stationsgebouwen kregen en zelfs het kleine Saba een landingsbaan rijk werd. Het vliegwezen onderging een snelle ontwikkeling en leidde tot een onafhankelijke Antilliaanse Luchtvaart Maatschappij, die in de eerste jaren de ervaring opdeed als dochtermaatschappij van de KLM. Met deze eigen luchtvaartmaatschappij is de zekerheid geschapen, dat de toevoerwegen naar de Antillen altijd open zijn. De ALM biedt ook de mogelijkheid om in combinatie met andere luchtvaartmaatschappijen in het Caribisch gebied de markten zowel beneden als boven de wind te openen. Twee grote, luxe hotels op Curaçao en Aruba, het Curaçao Intercontinental Hotel en het Aruba Caribbean Hotel openden de rij van een serie hotels op alle eilanden, die niet behoeven onder te doen voor de grootsten ter wereld. Amerikaanse public-relations-adviesbureaus begonnen een intensieve campagne in de Verenigde Staten om de aandacht te vestigen op de zes eilanden, terwijl Antilliaanse vertegenwoordigers de grote scheepvaartmaatschappijen wezen op de havens van Curaçao, Aruba, Bonaire en Sint Maarten en de aantrekkelijke winkelcentra hieraan verbonden. De eerste stap in de evolutie van het toerisme in de Nederlandse Antillen was gezet.

20.5.'69

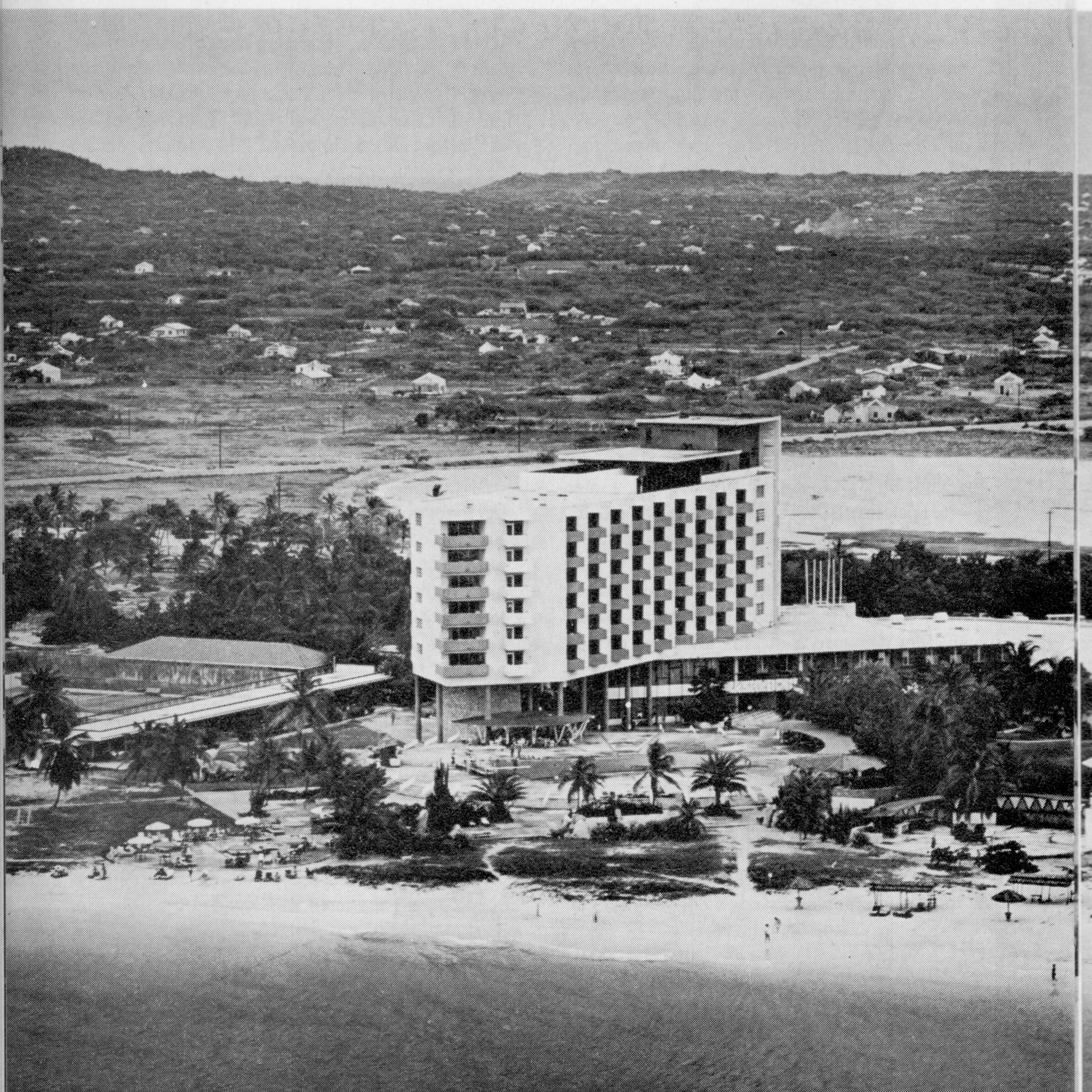
hedendaags toerisme

De Nederlandse Antillen zijn binnen tien jaren tot een vermaard toeristencentrum uitgegroeid. Dit is een prestatie, omdat dit toerisme zich heeft ontwikkeld uit een vóór die tijd niet bestaande economische pijler. Hoe sterk die groei is blijkt uit de omstandigheid dat men niet meer kan spreken van een hoogseizoen of een komkommertijd. Het gehele jaar door komt men zijn vakantie op de zes eilanden doorbrengen. Het toerisme is dan ook een belangrijk deel van het nationale inkomen gaan vormen. Terwijl dit in 1962 nog maar 6 % was, klom het in drie jaar tijds op tot 10 % en was in 1968 al ruim 16 %. Prognoses zijn voor de komende jaren nog niet te maken, omdat de ontwikkeling sneller gaat dan de tot nu toe gevolgde berekeningen. Zo hebben Curaçao en Aruba in 1968 ten opzichte van 1967 een groei in het logeertoerisme gekend van maar liefst 65 %. Op Curaçao steeg het aantal logeertoeristen in 1968 tot 104.000 tegen 63.000 in 1967. Op Aruba was dit 53.000 ten opzichte van in 1967 ruim 32.000.
Hetzelfde geldt voor het 'cruise'-toerisme, waarbij de toeristen minder dan 24 uren op het eiland blijven. Met name op Sint Maarten komt dit het sterkst tot uitdrukking Terwijl in 1965 nog geen 10 'cruise'-schepen het eiland aandeden, zullen dit in 1969 niet minder dan 120 zijn.

grote hotels

Deze groei is alleen mogelijk geweest door de enorme propaganda-acties in het buitenland en de bouw van grote, luxe hotels.
Waarom deze luxe hotels?
Men moet nog steeds voor ogen houden, dat het toerisme in de Nederlandse Antillen voortvloeit uit de noodzaak werkgelegenheid te scheppen. Dit nú is alleen mogelijk, wanneer men grote hotels bouwt van een zodanig karakter, dat er per gast veel personeel nodig is. Een groot hotel, meestal bestaande uit 200 kamers, casino voor roulettespelen e.d., nachtclub, zwembad, grote ontvangstzalen enz. heeft de volgende voordelen.
1. per gast heeft het hotel 1,2 man personeel in dienst, dus in totaal ruim 250 man in één hotel. Bij een planning van een totaal van 20 van dit soort hotels – waarvan overigens reeds 10 gereed zijn – dus alleen aan hotelpersoneel 5000 man. De andere sectoren in het toerisme nog niet meegerekend.
2. elk hotel is in feite een geringe investering tegen een hoog rendement aan werkgelegenheid. Het is bekend dat kapitaals-intensieve industrieën momenteel de overhand hebben boven de arbeidsintensieve. Wanneer men dan weet dat een investering voor een hotel tussen de $ 8 en $ 12 miljoen kost met een personeelsbezetting van ruim 400 man dan kan men begrijpen dat in eerste instantie de gedachten uitgegaan zijn naar het toerisme. Andere vormen van industrie vragen over het algemeen een investering van ruim $ 100 miljoen voor een personeelsbezetting van nauwelijks 250 man.
Omdat hierover wel eens misverstanden bestaan, is het goed er op te wijzen, dat men zich in de Antillen niet uitsluitend concentreert op het toerisme. De risico's verbonden aan zo'n eenzijdige oriëntatie zijn al te goed bekend. Industrialisatie speelt naast toerisme een even grote rol. Het

Aruba Caribbean hotel.
(foto: RVD.Ned.Ant.).

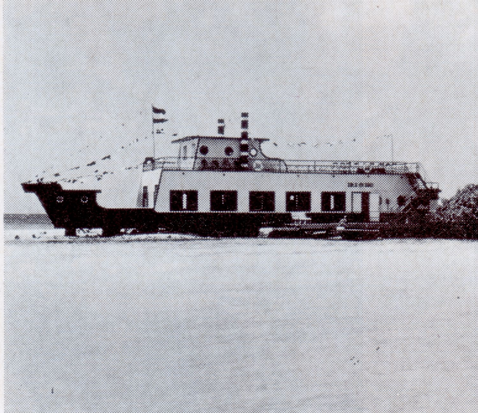
Terras van hotel Basi Ruti op Aruba.
(foto: RVD.Ned.Ant.).

Restaurant 'De Olde Molen' op Aruba. Op de achtergrond het Aruba Caribbean hotel.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

Het typisch restaurant 'Isla di Oro' op Aruba.
(foto: RVD.Ned.Ant.).

Sheraton hotel op Aruba.
(foto: drs. F. v. d. Meer)

toerisme is spectaculairder verlopen, omdat resultaten eerder merkbaar zijn.
3. grote hotels hebben eveneens het voordeel dat men niet snel overgaat tot automatisering en de werkgelegenheid blijft dan ook vrij constant. Dienstverlening is in deze sector nu eenmaal een eerste vereiste.
Hoe mooi het hotel ook is en hoe goed de kok ook kookt, al deze zaken vallen in het niet als het aan service, dus aan een snelle en prettige dienstverlening ontbreekt.

cursussen

Teneinde aan deze vereisten tegemoet te komen zijn op Curaçao en op Aruba door de overheid in samenwerking met experts van de Verenigde Naties cursussen in het leven geroepen die jongens en meisjes een opleiding geven als culinair- en bedienend personeel. Deze jonge Antillianen vinden in alle grote hotels werk en geven ook het vertrouwen voor de bouw van nieuwe hotels.
Op Curaçao staan momenteel de volgende grote, luxe hotels: Het Curaçao Intercontinental, Hilton Curaçao, Coral Cliff, Curaçao Holiday Inn, Avila Hotel en Flamboyant Hotel. Op Aruba: Aruba Caribbean Hotel, Sheraton Aruba, Basiruti en Strandhotel. Bonaire heeft het Hotel Bonaire en Flamingo Beach Hotel; Sint Maarten het Little Bay Hotel, Mary's Fancy en Saba het Captain's Quarter.
Naast deze grote 'resort'-hotels zijn er talrijke andere hotels, weliswaar kleiner van opzet maar met dezelfde faciliteiten als 'airconditioning' e.d.
Uit de volgende cijfers van het aantal overnachtingen blijkt wel, dat er veel ruimte is voor meer hotels: In 1962 werden er 302.000 overnachtingen geboekt, in 1965 ruim 457.000 en in 1968 meer dan 500.000. Voor de komende twee jaren staan er dan ook talrijke hotel-projecten op het programma.
Maar ook het 'cruise'-toerisme mag zich in een zelfde groei verheugen. Terwijl in 1961 93 schepen als vakantieschepen de havens van de eilanden aandeden waren dit eind 1967 al meer dan 250, terwijl in 1968 het aantal nog is verhoogd. Voor 1969 heeft een nog groter aantal 'cruise'-schepen zich gemeld. De passagiers aan boord van deze schepen kopen voornamelijk de laaggeprijsde luxe-artikelen in Willemstad, Oranjestad, Kralendijk en Philipsburg. Met tienduizenden zwerven zij dan door de drukke winkelstraten.

reclame

De bekendheid van de eilanden is bereikt door de intensieve campagnes van enkele grote public-relations adviesbureaus in de Verenigde Staten. Elk van de eilandgebieden, Curaçao, Aruba, Bonaire en de Bovenwindse Eilanden heeft een eigen toeristisch beleid en ontwikkelt zijn eigen projekten. Het toerisme is een zuiver eilandelijke aangelegenheid. De eilandelijke overheid wordt daarbij financieel en adviserend door particulieren, o.m. door de handel, bijgestaan.
Op elk van de eilanden zijn er toeristenbureaus, die in de breedste zin van het woord het toerisme behartigen. Het zijn over het algemeen kleine bureaus met een kleine, maar uiterst enthousiaste bezetting.
Toch mag men hieruit niet afleiden, dat men uitsluitend concurrerend werkt ten opzichte van elkaar. Geenszins. Zekere vormen van samenwerking bestaan er reeds. Op internationale conferenties, bij planning op grote schaal zoals bijvoorbeeld bij luchtvaartaangelegenheden enz. treedt men gezamenlijk naar buiten op. In Nederland wordt geregeld de vraag gesteld of deze concurrerende werkwijze wenselijk is. Men moet het begrip concurrerend in dit geval niet te zwaar nemen. Een toenemende mate van samenwerking is merkbaar. Men moet echter niet vergeten, dat wanneer men het toerisme in de Nederlandse Antillen bestudeert, meer te maken heeft met een jonge vorm van economische ontwikkeling. Het is nog geen tien jaren geleden dat men hiermee begonnen is op de eilanden.
Elke stap was een experiment, een ervaring, vatbaar voor verbetering, en de moeite waard om verder te worden gezet.

4.8.'69

vormen van toerisme

Het logeer-toerisme, waarbij de toeristen langer dan 24 uur in de Nederlandse Antillen verblijven en het 'cruise'-toerisme, waarbij men op schepen de eilanden aandoet en er korter dan 24 uren verblijft. Dit zijn de klassieke vormen van toerisme voor elk land in het Caribisch gebied. Bij de infrastructurele opbouw van het toerisme in de Antillen moest tussen deze twee vormen worden gezocht, maar dit land heeft beiden gekozen. In eerste instantie zal men natuurlijk denken dat het logeertoerisme een hoger rendement afwerpt, omdat de toerist meer zal uitgeven door het langer verblijf. Maar de vakantieganger is onderhevig aan grillen voor wat betreft de wijze waarop hij zijn vakantie wil doorbrengen. En de afgelopen twee jaren is niet alleen het cruise-toerisme verder uitgegroeid, maar heeft zich een gecombineerde vorm van logeer- en 'cruise'-toerisme ontwikkeld. Ook West-Europa is namelijk het Caribisch gebied gaan ontdekken. Men wil steeds verder van huis, steeds nieuwere gebieden ontdekken, er steeds meer van overtuigd zijn dat men een zonovergoten vakantie zal hebben. De bootreis naar dit gebied neemt, wanneer men de toegestane vakantiedagen in aanmerking neemt, teveel tijd in beslag.
Vandaar dat de scheeps- en luchtvaartmaatschappijen een gecombineerde reismethode hebben gevonden. Men vliegt heen en terug naar een eiland in het Caribisch gebied. Op dat eiland verblijft men ongeveer twee dagen van waaruit men dan met grote luxe-schepen op zijn gemak de Caribbean van eiland tot eiland afvaart. Passagiersschepen van vrijwel elk Europees land varen op deze manier gedurende het Caribisch hoogseizoen, van ongeveer 1 november tot 1 mei, langs de Antilliaanse, Amerikaanse, Engelse en Franse eilanden met de exotische namen als Curaçao, Aruba, Bonaire, Saba, Sint Maarten, Antigua, Guadeloupe, de Bahama's, Jamaica enz.

winterverblijf

Een vierde vorm van toerisme, belangrijk ook voor de werkgelegenheid is het 'winterverblijf-toerisme'. Men koopt een stuk grond op een van de eilanden, bouwt er een huis voorzien van alle gemakken en keert er geregeld naar toe om van zon, zee en exotische schoonheid te genieten. Ook deze vorm van toerisme – of juister uitgedrukt van vakantie houden – heeft zich sterk ontwikkeld. Men vindt dit op alle eilanden terug. Het immense eilandenrijk van het Caribisch gebied met zijn talrijke verschillende cultuurpatronen door het veelbewogen verleden van deze volkeren biedt bovendien de mogelijkheid om met jachten binnen een paar dagen een rijke schakering aan panorama's te bezichtigen. Het is eveneens een visrijk gebied, waarin al die vissen voorkomen waarvan men wel eens leest maar ze in de koudere zeewateren niet tegenkomt, zoals haaien, dolfijnen, barracudas, zwaardvissen enz.
Het succes van het toerisme heeft de organisatoren in de Nederlandse Antillen echter niet tot een tevreden afwachten van de gebeurtenissen gebracht. Men is zich ervan bewust dat er honderden andere eilanden en gebieden zijn met evenveel zon, evenveel mooie baaien en luxe-hotels.

Toeristen-zeiljacht in de baai van Kralendijk op Bonaire.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

Strandbeeld nabij de Flamingo Beach Club op Bonaire.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

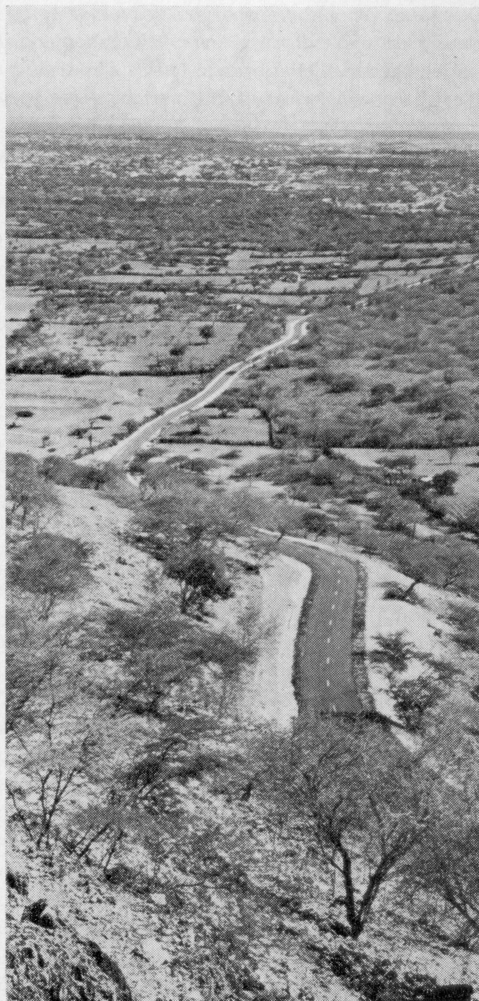
Hotel Bonaire met zwembad.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

Souvenirwinkel op Bonaire.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

Rechts: Landschap van Bonaire.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

Links: Indianentekeningen op rotsen van het eiland Bonaire.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

Toerisme is een voortdurende inspanning, omdat de toerist steeds aan grillen onderhevig is. Steeds wil hij met nieuwe attracties worden benaderd. Hij wil steeds nieuwere mogelijkheden aangeboden krijgen. Zijn 21 dagen wil hij zo intensief mogelijk benutten. Het is dus zaak voor de toeristenbureaus en toeristenlanden zich voortdurend op de hoogte te blijven houden van de middelen die kunnen worden aangewend om het frisse element in de organisatie te handhaven.

andere vormen van toerisme

De meest recente wensen van de vakantieganger zijn de 'packagetours' en de 'island-hopping'-mogelijkheden. De 'package-tours' zijn ook in West-Europa bekend, waarbij men bij wijze van spreken in de eigen woonplaats een bepaalde som betaalt en dan geen kosten meer heeft. Hotel, vervoer en verblijf zijn geregeld. Hierdoor is het mogelijk de totale som aanmerkelijk te verlagen. Bij 'island-hopping' wil men in een korte tijd zoveel mogelijk eilanden bezichtigen. In dit opzicht hebben de Antillen twee voordelen: zij beschikken over een eigen luchtvaartmaatschappij en zij bestaan uit zes eilanden, elk met een geheel eigen karakter. In combinatie met andere in dit gebied opererende luchtvaartmaatschappijen heeft de Antilliaanse Luchtvaart Maatschappij zogenaamde 'triangle tours' georganiseerd. Daardoor is het mogelijk, dat men vanuit de verste uithoeken van de Caribische Zee door gemakkelijke aansluitingen snel op de Nederlandse Antillen kan zijn. Deze zelfde ALM maakt het bovendien mogelijk, dat men verschillende eilanden van de Nederlandse Antillen bezoekt. Curaçao heeft een rijk historisch verleden, terwijl Aruba het prachtigste strand heeft van het Caribisch gebied.
Bonaire met zijn rose flamingo's ademt de rust zelve uit. Sint Maarten met zijn Antilliaans en Frans deel verschilt van Sint Eustatius met zijn roemruchte naam van de Gouden Rots uit de 18e eeuw, terwijl Saba geheimzinnig 1000 meter uit zee steekt. En toch hebben al deze eilanden die ene noodzakelijkheid die men niet wil missen, de zon. Waar men ook is, men zal door de zekerheid van die zon steeds kunnen gaan zwemmen of zijn inkopen van produkten uit de meest afgelegen landen kunnen gaan doen.

groepsverband

Toerisme bedrijven betekent echter ook onderzoek van het karakter van de volksgroep die men wil benaderen. Bij de Amerikanen is dit veelal het groepsverband. Hij wil graag met zijn club op stap gaan of met de buren. Het 'convention'-toerisme is dan ook een vorm van vakantie die de laatste jaren steeds meer ingang vindt. Grote bedrijven bieden hun verkopers, die het meest verkocht hebben, een twee-wekelijks verblijf op een van de Caribische eilanden. Bekend was bijvoorbeeld in de Antillen de zgn. Feddersgroep, waarbij 3000 van de beste verkopers van dit concern er verbleven. Zogenoemde service-clubs als de Rotary, Lions e.a. houden geregeld bijeenkomsten in het zonnige gebied, waarbij congres en vakantie hand in hand gaan.
Vaak worden ook vanuit de Antillen evenementen georganiseerd, die bezoekers trekken. In dit verband kunnen worden genoemd de internationale vistoernooien, het zgn. kandidatenschaaktoernooi, carnavals zoals op Aruba, dat hierdoor naam heeft gemaakt enz..
De concurrentie uit de omliggende landen is scherp. Men moet, wil men het toerisme effectief bedrijven, voortdurend waakzaam zijn, maar vooral ook inventief. Vandaar dan ook dat talrijke jonge Antillianen opleidingen volgen aan de toeristeninstituten in Nederland en in de Verenigde Staten. Op deze wijze wil men verzekerd zijn van de continuïteit in deze belangrijke bron van inkomsten en noodzakelijke vorm van werkgelegenheid.

5.8.'69

folklore en toerisme

Over het algemeen is men van mening, dat toerisme verarming van het cultuurpatroon van een land meebrengt. Het eigen gezicht moet dan plaats maken voor de vervlakking en generalisering van het materialisme. Men denkt dan aan hotels in staal en glas, de tientallen souvenirzaakjes, de chroom-snack-bars enz. Ook het karakter van een volk zou harder en materialistischer worden. En dan denkt men aan de fooien, honoreringen van kleine dienstbewijzen of geslotenheid tegenover de buitenlander.
Toch kan men zich afvragen of dat wel altijd het geval is. In de Nederlandse Antillen ziet men juist dat het toerisme een eigen bewustzijn heeft wakker gemaakt en dat dit toerisme ook de folklore en de lokale kunstuitingen heeft gestimuleerd. Hiermee is niet gezegd, dat zonder het toerisme dit niet zou zijn gebeurd. Geenszins. Maar aangenomen mag worden, dat het toerisme dit heeft bevorderd in zijn groeiproces. En dat is ook wel verklaarbaar.
Wat is immers het toerisme van een land. Waarin ligt de aantrekkingskracht van een land? Is het het klimaat? Zijn het de mensen? Of het bijzondere karakter van het land? Over het algemeen zijn het alle drie factoren tezamen die de mate van welslagen van het toerisme voor een land bepalen. Voor ver afgelegen landen is dat zeer zeker het geval. Men zal immers geen *f* 1000,- uitgeven om van zon en zee te genieten, wanneer het voor *f* 300,- dicht bij huis ook kan.
Bij de toeristenorganisaties in de Antillen is men zich wel bewust van de noodzaak dat de toerist iets moet worden geboden dat meer is dan zon, zee en lucht. Men verwacht voor het hoge reisbedrag iets meer dan men aangeboden zou hebben gekregen in een land vlak bij huis. En wat verwacht men dan? Men wil iets leren tijdens de vakantie, kennis nemen van iets dat men in eigen omgeving niet aantreft, iets dat het land anders maakt dan andere landen.

eigen cultuur

De West-Europese landen hebben het voordeel dat zij toerisme slechts behoeven te stimuleren. Zij hebben hun musea, bloembollen en molentjes al. Voor de jonge landen ligt het probleem in het ontdekken van het eigene. Met name voor de Antillen met zijn erg heterogene bevolking, talrijke cultuurpatronen en jonge geschiedenis was dat een zelf-ontdekking. En die zelf-ontdekking komt enigszins laat, omdat juist in de groeiperiode de Nederlandse Antillen een hoge mate van welvaart heeft gekend. Om met de schrijver Cola Debrot te spreken: welvaart is armoede, geestelijke armoede uit de materiële voldaanheid. Nu na deze welvaart weer een normalisering heeft plaatsgevonden is er ook plaats vrijgekomen voor de zelf-expressie.
Uitgaande van de wens van de bezoekers aan de eilanden om iets te leren, ontdekte men in de eerste plaats het eigen karakter van zijn stad en landschap. Men behoeft maar te denken aan de oude stadskern van Willemstad en de oude landhuizen op het platteland; of aan de merkwaardige huizenbouw op Aruba met hun tortoladaken en de Indianentekeningen op de huizen van Santa Cruz. Dan zijn er de geheel verschillende wijzen van huizenbouw op Bonaire en de Bovenwindse Eilanden. Deze zeer waardevolle

Hunterhouse hotel op St. Maarten.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

monumenten ging men ontdekken en restaureren. De toerist toonde belangstelling voor de schilderijen van enkele Curaçaose en Arubaanse schilders. Hij wilde deze graag als souvenirs meenemen. Ongetwijfeld is uit deze koopdrang van de vakantiegangers een hoge mate van kitsch mogelijk en in veel gevallen ook aanwezig. Maar een belangrijk feit is dat veel Antillianen zijn gaan schilderen. Het kitsch-element wordt enigszins genivelleerd door de aanwezigheid van enkele 'galeries' die internationaal bekend werk exposeren. Ook de musea op Curaçao en op Aruba brengen werk dat als vergelijkend materiaal kan dienen.

dans en muziek

De dans en muziek kregen door het toerisme alle kansen zichzelf te ontwikkelen. De oude dansen en oude muziekinstrumenten hebben inderdaad een geheel eigen karakter.
Maar door de jaren is er ook een eigen Antilliaanse muziek- en dansvorm ontstaan uit de Europese melodie en het Afrikaanse ritme. Deze vorm heet de tumba; deze zal men nergens anders vinden dan alleen op de Nederlandse Antillen. De tumba is daarom zo aardig, omdat deze een beschrijving geeft van een plaatselijke gebeurtenis op een bepaald moment.
Er hebben zich verschillende folkloristische dansgroepen gevormd in de Antillen, die nu geregeld opvoeringen geven voor de toeristen. Zij treden echter ook in het buitenland op. In Venezuela, Colombia en Puerto-Rico hebben zij enkele voorstellingen gegeven die veel indruk hebben gemaakt door hun zonnigheid en levenslustigheid. Verschillende Antillianen volgen nu een opleiding in Nederland, Mexico en de Verenigde Staten. Enkelen van hen zijn al teruggekeerd en geven nu lessen, hetzij particulier, hetzij in het kader van de culturele centra op de eilanden.
Het toerisme heeft er toe geleid, dat men zelf is gaan filmen. Bekend zijn in dit verband de films van de Antilliaanse student Raymundo Debrot. Debrot is daarbij uitgegaan van het moderne principe in de publiciteit om de reclame niet op te leggen, maar langs de indirecte weg aan de mogelijk geïnteresseerde te brengen, dus de verborgen verleider. Hij heeft namelijk de studie van de oude Curaçaose muziekinstrumenten tot thema genomen.
In de Antillen heeft het toerisme folkloristisch en kunstzinnig stimulerend gewerkt. In veel gevallen is daarmee de kitsch mee naar binnen geslopen. Maar aan de andere kant zijn veel Antillianen zich bewust geworden van de waarde van het eigene en dit eigene hebben zij door het toerisme in een nieuw, modern kleed gestoken.

11.8.'69

Hotel Little Bay op St. Maarten.
(foto: RVD.Ned.Ant.).

Zeilboten in de baai nabij Philipsburg.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

toerisme uit west-europa

Ook in West-Europa heeft de naam van de Nederlandse Antillen als toeristengebied bekendheid gekregen. Publikaties in de verschillende kranten, folders op de reisbureaus en persoonlijke bezoeken hebben de interesse opgewekt voor vakanties in de Nederlandse Antillen. Tegelijkertijd wordt echter ook de vraag gesteld of een dergelijke vakantie haalbaar is. Men heeft namelijk ook uit publikaties begrepen dat de prijzen nogal hoog zijn voor wat betreft de hotels en voor de reis.

Het is inderdaad zo dat tot voor kort hotelprijzen en reistarieven het voor een West-Europeaan niet gemakkelijk maakten om zijn vakanties in de Antillen door te brengen. In de loop van de jaren zijn echter een paar veranderingen ingetreden voor wat beide facetten van het toerisme naar de Antillen betreft. In de eerste plaats hebben verlaagde vliegtarieven het voor Nederlandse ingezetenen mogelijk gemaakt een vakantie van minimaal 28 dagen tot maximaal 40 dagen op een van de Antilliaanse eilanden door te brengen. Van deze mogelijkheid wordt erg veel gebruik gemaakt, met name voor familiebezoeken. Veel ouders kunnen nu hun kinderen over en weer bezoeken.

misverstanden

Ten aanzien van de hotelprijzen bestaan echter enige misverstanden. Wanneer men hier in Nederland aan het toerisme in de Antillen denkt dan is het merkwaardig dat de hoge hotelprijzen meteen worden geassocieerd met de mogelijkheden van een vakantie in het Caribisch gebied. Er moet worden toegegeven dat er nog weinig zgn. laag-tarief hotels aanwezig zijn. Enkele zijn er wel. Het is typisch, dat wanneer men aan een vakantie in Italië denkt, men niet de duurste hotels voor ogen heeft voor zijn verblijf, maar gaat zoeken naar dat wat men betalen kan. Wanneer men aan het Caribisch gebied denkt dan vraagt men niet of er goedkope hotels zijn maar merkt men direct in eerste instantie op dat de hotels te duur zijn. Er moet tevens op worden gewezen dat veel van de hotels inderdaad hoge prijzen vragen, maar aan de andere kant moet in deze prijzen worden gecalculeerd het feit dat veel van deze vakantie-oorden aan hun gasten de zee, strandstoelen en parkeerplaatsen kosteloos aanbieden. In Europa wordt dit extra berekend, waardoor de hotelprijzen dus in feite hoger liggen dan gepubliceerd wordt.

Om niet te spreken van de nabijheid van het strand bij de hotelkamer, hetgeen transportkosten vermijdt.

combinatiemogelijkheden

Dat er ook combinatie-mogelijkheden voor de West-Europeaan bestaan blijkt uit de vlieg- en vaarcombinaties, die vanuit West-Duitsland, Zwitserland, Frankrijk en Italië worden georganiseerd.

Trouwens, ook vanuit Nederland is het mogelijk gebleken tegen een aantrekkelijke, totale prijs enkele weken in Suriname en de Nederlandse Antillen te verblijven. Een bekende Nederlandse reisvereniging organiseert jaarlijks deze reizen. Daarbij verblijft men in goede hotels, die eveneens de gasten strand en zon aanbieden.

Reeds is er op gewezen dat de Amerikaan van

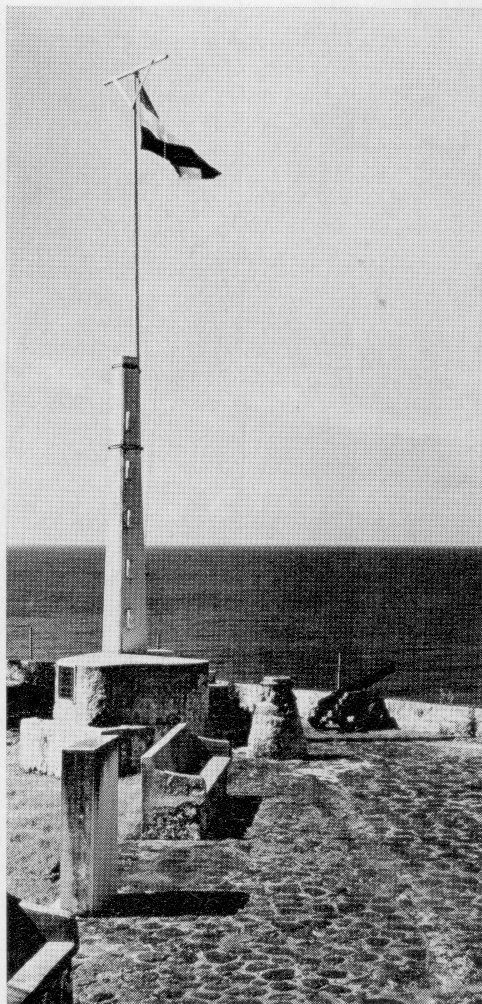

Aankomst van een passagiersschip op St. Maarten. (foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

instelling het groepsverband verkiest. De coöperatieve gedachte is bij hem sterk ontwikkeld. Wanneer men leest dat de Amerikaanse toerist naar dure vakantie-oorden reist dan betekent het niet altijd dat hij ook de hoge prijzen betaalt. Wie zich enigszins verdiept in het reiswezen van de Verenigde Staten zal geconfronteerd worden met een ongelooflijk aantal combinatiemogelijkheden voor het doorbrengen van de vakanties.
Er bestaan lage tarieven voor 'package-tours', voor groepsreizen, voor clubleden enz. Men kan op afbetaling reizen of in het kader van een spaarfonds.
Genoemd zijn de zgn. 'convention-tours', waarbij men dus in conferentieverband zijn vakanties doorbrengt. Kortom een rijke schakering aan reismogelijkheden.

wisselwerking

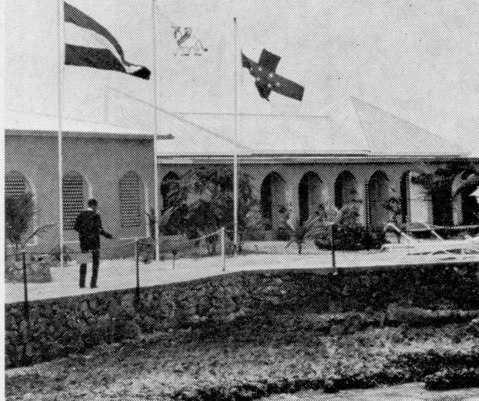
Er is wel eens gezegd dat de Antillen geen belangstelling hebben voor het West-Europese toerisme. Dit is niet het geval. Er is natuurlijk belangstelling voor elke toerist of hij nu uit de Verenigde Staten, Azië of West-Europa komt. Maar West-Europa is een nieuw gebied. Evenals dat voor de Verenigde Staten noodzakelijk was is het ook nodig om na te gaan op welke wijze in West-Europa de trek naar de Nederlandse Antillen kan worden bevorderd. Inderdaad zijn ook de 'carrier'-tarieven, dus de reiskosten, een factor waar degelijk rekening mee moet worden gehouden. Maar het was al een heel belangrijke vooruitgang toen door de KLM

Fort Oranje op St. Eustatius. Het monument is aangeboden door wijlen president Roosevelt ter ere van het eerste saluut aan de Amerikaanse vlag. (foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

Onder: Fundamenten van ruïnes uit de periode van de 'Gouden Rots' op het strand van St. Eustatius. (foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

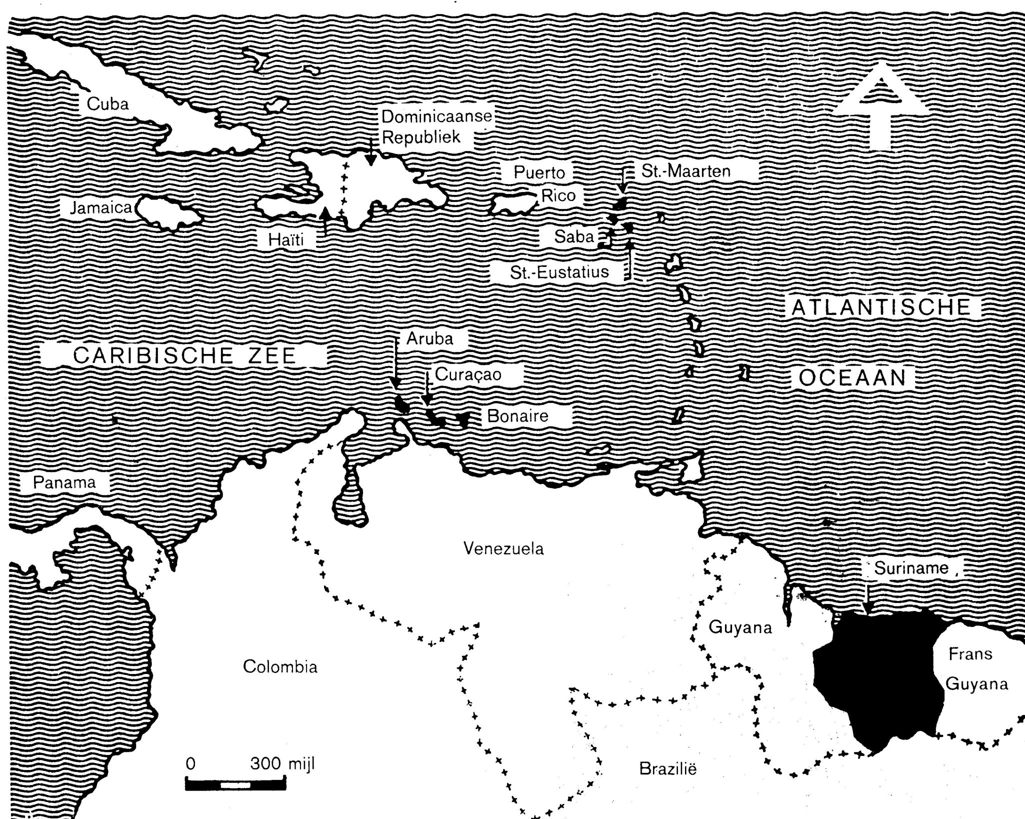
Hotel Caravanserai op St. Maarten.
(foto: RVD.Ned.Ant.)

Uitzicht op de 'Bottom' op Saba.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)

een speciaal tarief voor vakantiedoeleinden van Nederlandse ingezetenen werd ingesteld.
Een nieuwe stap in de goede richting was het reizen in verenigingsverband. Evenals voor de Verenigde Staten moet worden nagegaan welke vorm van publiciteit moet worden gebruikt. Immers de Nederlander heeft een geheel andere belangstelling dan de Fransman of de West-Duitser. Het toerisme kan alleen succes hebben wanneer de publiciteit gericht is. De gerichtheid is afhankelijk van het karakter van de cliënt.
Op de lange duur zal ongetwijfeld het toerisme uit West-Europa naar het Caribisch gebied van grote betekenis worden.
Ook de wisselwerking van prijsstijgingen in West-Europa en de bouw van laag-geprijsde hotels in de Nederlandse Antillen zullen hiertoe een bijdrage zijn.

12.8.'69

Cuba
Dominicaanse Republiek
Jamaica
Haïti
Puerto Rico
St.-Maarten
Saba
St.-Eustatius
ATLANTISCHE OCEAAN
CARIBISCHE ZEE
Aruba
Curaçao
Bonaire
Panama
Venezuela
Suriname
Guyana
Frans Guyana
Colombia
Brazilië
0 300 mijl

In de uitgave 'Schakels' zijn o.m. verschenen de nummers:

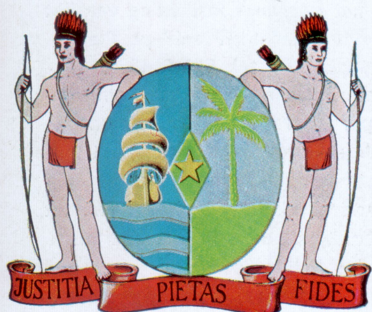
S 38	Suriname; mens en religie
S 57	Suriname bouwt aan zijn toekomst
S 70	bewoners van het binnenland van Suriname
S 71	bewoners van de kuststreek in Suriname
S 58	het Brokopondoproject in Suriname
S 62/NA 45	landbouw en veeteelt in Suriname en de Nederlandse Antillen
S 65/NA 49	defensie van Suriname en de Nederlandse Antillen
S 72	Twintig jaar machinale landbouw in Suriname
NA 44	Nederlandse Antillen, Bovenwindse eilanden
NA 48	de economische ontwikkeling van de Nederlandse Antillen
NA 52	muziek in de Nederlandse Antillen
NA 53	folklore in de Nederlandse Antillen

Voorts zijn verschenen:

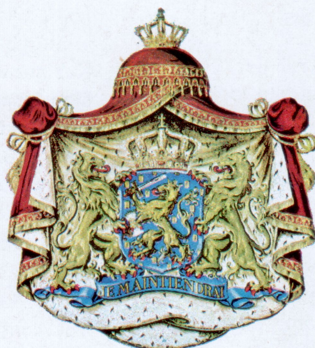
- fotomapjes en kaartjes van Suriname en de Nederlandse Antillen,
- de rechtsorde in het Koninkrijk der Nederlanden,
- Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden,
- tien jaar Statuut 1954–1964,
- de eilandenregeling Nederlandse Antillen met toelichting,
- Holland Herald, Netherlands Antilles, Special Issue,
- Holland Herald, Suriname, Special Issue.

Deze uitgaven zijn, voorzover voorradig, gratis verkrijgbaar bij het **Bureau Voorlichting van het Kabinet van de Vice-Minister-President, Plein 1, Den Haag (postbus 115), tel. 070-624881.**
Een abonnement op 'Schakels' (verschijning ongeveer 6 keer per jaar) is geheel gratis en kan bij genoemd adres worden aangevraagd.
Ook in de meeste bibliotheken in Nederland zijn 'Schakels' en andere uitgaven van het Kabinet van de Vice-Minister-President over Suriname en de Nederlandse Antillen aanwezig.
Voorlichting over Suriname en de Nederlandse Antillen wordt wekelijks iedere maandag (17.20 u.–17.30 u.) en dinsdag (17.00 u.–17.10 u.) via radio Hilversum gegeven.

Voorlichtingsmateriaal over beide landen is voorts verkrijgbaar bij Sticusa, Amsterdam. Diasets, foto-albums, expositie-sets, films, geluidsbanden alsmede leskoffers voor onderwijsdoeleinden worden gratis in bruikleen gegeven.
Foto-boekjes en lesbrieven worden tegen geringe vergoeding geleverd.
Nederlandse Stichting voor Culturele Samenwerking met Suriname en de Nederlandse Antillen (Sticusa), J. J. Viottastraat 41, Amsterdam, tel. 020 - 719944.

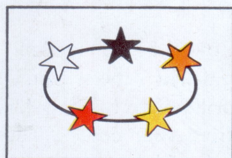
Suriname

Wapen H.M. de Koningin
tevens rijkswapen

Nederlandse Antillen

Suriname

Nederland

Nederlandse Antillen

Koninkrijk der Nederlanden

Vormgeving: Staatsdrukkerij / 's-Gravenhage
Druk: nv Drukkerij Dijkman / 's-Gravenhage

922616*-57

inhoud

Jaargang 1969, NA 55

Omslagfoto: Zwembad van hotel Bonaire
op het eiland Bonaire.
(foto: Kon. Inst. v. d. Tropen)